# פרק ח משנה ט

א. מי שאינו צריך ליטול ונוטל

במשנה מבואר שעונשו של מי שאינו צריך ליטול ונוטל שסופו שיצטרך לבריות, **ובתוי"ט** כ' שמתקצרין ימיו. **וברמב"ם** (פ"י מהל' מתנו"ע הי"ט) כ' שמי שנוטל אע"פ שאינו צריך הרי הוא בכלל ארור הגבר אשר יבטח באדם, [ועי' **ברכ"י** יור"ד רנה שלא ראוי ליקח גם בתורת מתנה ולא רק בתורת צדקה].

ב. מי שצריך ליטול ואינו נוטל

במשנה מבואר שיש מעלה במי שצריך ליטול ואינו נוטל, וק' מדברי **הירושלמי** שכל מי שצריך ליטול ואינו נוטל הרי זה שופך דמים ואסור לרחם עליו. ותי' **הראשונים** בכמה דרכים;

**הרמב"ם** (פ"י הי"ט) כ' שמי שאינו יכול לחיות בכך הרי זה שופך דמים, אבל אם מצער עצמו לחיות בדוחק זה מעלה ועליו נאמר הברכה.

**הר"ש** כ' שאם אינו יכול להתפרנס כלל ואינו נוטל הרי זה שופך דמים, אבל אם יכול להסתפק ע"י טורח מלאכה כבידה, אף שאינו חייב בכך, ואפ"ה עושה כן בכדי לא ליטול מן הצדקה, הרי זה מבורך.

**במהרש"א** כ' שאם יש לו בית או כלי תשמיש למכור דאין מחיבין אותו ואפ"ה מוכר כדי לא להזדקק לצדקה עליו נאמר דאינו מת עד שיפרנס אחרים.

**ברש"ש** כ' לפרש דאיירי במי שאין לו מאתים זוז אבל יש לו מזון י"ד סעודות, ואינו נוטל כיון שבוטח על הי"ת שישלח לו ריוח במשך השנה, וכדאיתא בסוטה מח שמי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר ה"ז מקטני אמנה, וע"ז סיים התנא שהברכה שלו היא משום שהוא בוטח בה', וברוך הגבר אשר יבטח בה'.

ג. דין אמת לאמיתו

מבואר במשנה שדיין שדן דין אמת לאמיתו עליו נאמר ברוך הגבר אשר יבטח בה'.

ובבי' כפל הלשון דין אמת לאמיתו, כ' **בתוס'** (ב"ב ח:) דאמת לאפוקי דין מרומה שאין מחתכין אותו וכו' לאמתו שלא יטו את הדין. ועי' מגילה טו: **תוס'** ד"ה זה.

**הב"י** (חו"מ סי' א) **בי'** דאע"פ שידון הדיין דין אמת אם מצטרף לזה אהבת הדיין לזכאי או שנאתו לחייב לא הוי לאמתו.

**המהר"ל** (גו"א יתרו) **פי'** לאפוקי שודא דדייני שאינו תולה באמת רק באומד ובמחשבה ואין זה לאמתו. וכן אם דן ע"פ שיקול הדעת בלא ראי' דלא הוי ברור לא הוי לאמיתו.

**הגר"א** (משלי כב, יב; משפטים כג, ח, ובעוד מקומות) **ביאר** שדיין צריך ב' מעלות גם חכמה בתורה ובפוסקים וגם חכמה בעניני העולם ודרכי המסחר כדי שידע עי"ז להבין את המקרה הנידון ואת דרכי הרמאים, וע"ז נאמר דין אמת, שהוא אמיתה של תורה, ולאמיתו זה שיודע להתאימו עם דרכי המציאות והנהגת בני אדם.

**במשנה ראשונה** כ' דלכאו' יש מקום לדיין למנוע עצמו מלדון שמא יהי' לו טעות, ע"ז אמר לאמתו שאין לו אלא לפי האמת שלו לאפוקי אם הוא יודע שזה שקר, אבל אם בעיניו הוא דין אמת אין לו לחוש שאפילו אם טעה אין לו אשמה כיון שדקדק לפי ראות עיניו.

וק' **התוי"ט** לפי כל הדרכים הנ"ל מה זה שייך למשנתינו דמייתי לה מקרא דוהיה ה' מבטחו. ולכן פי' דלאמתו היינו שאינו מצפה לגמול ואינו לוקח שוחד.

בס' **לחם משנה** על המשניות כ' דאף שאינו מצפה לגמול, אלא רק נוטל צרכיו בשכר בטלה, שמותר ליקח כן, מ"מ כבר אינו דין אמת לאמיתו, והוסיף **בשושנים לדוד** בשם **הרב המובהק כמה"ר רי"ב נר"ו** דבזה שאינו נוטל אפי' שכר בטלה, מראה בזה גודל בטחונו בהי"ת שיפרנסנו, ולכן זוכה לברכה של ברוך הגבר אשר יבטח בה'.

**הרב שך** [שיעורי אבי עזרי ב"ב ח:] אמר שיש מקום לפרש 'לאמיתו' היינו שיכוון לישיבה של מעלה, [ונסתפק שם שמא אין לומר כן, דכיון דניתנה תורה ולא בשמים היא הרי ההלכה כמו שמכריעים למטה ולא כפי ההכרעה למעלה, ואין ענין לכוון 'לאמיתו'].

ד. העושה עצמו חיגר וסומא

וכל מי שאינו לא חגר וכו' ועושה עצמו כאחד מהם אינו מת מן הזקנה עד שיהיה כאחד מהם. **י"מ** שעושה כן שיתנו לו יותר צדקה, **וי"מ** אף בלא"ה אלא מה שמראה עצמו בעל מום ע"ז גופא נענש, והטעם שנענש כך כ' **התפא"י** (או' נא) דממעט בכבוד שמים כאילו ברא בעל מום יותר בעולם, והרי הרואה בריות יפות צריך ליתן שבח לשמו יתברך וזה כפוי טובה.

וע"ע **בנצי"ב** פר' בשלח עה"פ ויצמא שם העם למים, שעונש המנסים את ה' שהשיגם צמאון באמת.

ה. שוחד

במשנה מבואר שהנוטל שוחד עיני כהות, והנה יש ב' פרשיות בתורה של שוחד, בפר' שופטים כ' שהשוחד יעוור עיני חכמים, ובפר' משפטים כ' יעוור עיני פקחים, ויש בזה ב' עונשים יעוור עיני חכמים, היינו עיני החכמה (כמבואר ברש"י עה"ת שם), מידה כנגד מידה, שעי"ז ינטל ממנו כח החכמה ולא יוכל לדון, ובמשנה הביאו קרא בפר' משפטים שבזה נאמר יעוור עיני פקחים, והיינו עיני בשר, שזה יהי' לו כעונש על מה שנטל שוחד.